

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Syntagma Iuris || Vniversi, Atqve Legvm || Pene Omnivm
Gentivm, Et || Rervm Pvblicarvm Præcipvarvm,||**

Grégoire, Pierre

Francofurti ad Mœnum, M.D.XCIX.

VD16 VD16 G 2999

15 de Imperio & Potestate Consulvm Romanorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97739)

Is enim S. damum filium de ad alterio accusatum, propria manu, nullo habito respectu procerum intercedendum, ex lege capite trancavit, dicens: non ego te filii occido, sed lex patria. *Triemi. lib. 1. breuiarii hifor. Franc. in 6. rege Basano. vnde & dicitur Iulius. Dū oblatatus est Imperator Aulus Vitellius, & circumferretur a militibus per celeberrimos vicos, districtus seu nudatus gladius Iulii Cælaris, detractus a delubro Martis, ei potrectus in prima congratulatione fertur a Suetonio Tranq. in *Vitel. c. 8.* Et olim qui se Regum clientelæ debebāt, tacto gladii capite obsequium polliceri solebant. *Saxo. Gramm. lib. 2. hifor.**

7 Cuius autem quibusdam principibus præfertur gladius nudatus, aliis reclusus vagina, videtur indicare Egnatius. *B. Apr. Egn. lib. 2. exemplo Veneto.* his verbis, *Reges & principes præferri sibi nudum ensē iubent, suprema sua potestatis augmentum quasi aliena sententia non egeant. At Daces & rectorum vagina videlicet aurea reclusum pons gerunt: ut nec celeritatem ad v'ciscenda facinora præmaturam signifi-ent, nec sui arbitrii penitus esse totam Rempubl. sed subsequens Senatorio ordinis summam esse potestatem, quod etiam Consulum Romanorum præligati fasces denotabunt. Sed & lictores qui gladio & securi occiderēt, ipsos Reges præcedebant, qui hanc illis inesse potestatem significarent. Sic enim Romulus dæodecim accepit lictores seu catulices, quillum præcederent more Ethæulcorū, apud quos, quia ex duodecim populis Rex crearetur, singuli singulos lictores dabant Regi, utpote potestatem suam gladio in eū conferentes liberam, tanquam insignia regia. *Liv. in 1. ab v'be condita. Dio. Halic. in 3.* Memorabile est quod narat *Q. Curtius*, augurium certissimi in mutacionis futuræ regni Perlarum, ex gladio prænuntiatum. *Recensēbant*, inquit, *Curt. lib. 3. de gest. Alex. an. Dariū in principio imperii vaginam acinacis persicam ussisse mutari in eam formam qua Græci videntur. proin usq. Chaldeos interpretatos, imperium Perlarum ad eos transiurum quorum arma esset imitatus.**

8 D. cta fuit & hæc Regum potestas, & imperium merum & summum aliquando manus regia a Pomponio, in *l. 2. in princip. & quod ad magistratus pertinet, de orig. iur. P. M.* usque pro potestate plena accipitur: ut in manu domini dicebatur esse servus, *l. 4. de iusti. & iur. P. l. de iis qui sunt sui vel al. iur. P. cum similib.* Et inter prælaga & signa imperii aduenturi Vespasiano, illud adiciat: quod illo præente quondam canis extraneus triclinio manum humanam intalit, *Suet. in Vespas. c. 5.* Sicque dictum ab Ouidio, in *Epistolis.*

An nescis longas Regibus esse manus?
Hincque factum aliquando, ut si in regibus extra manicas manus proferre liceret, aliis nequaquam anteregem consistentibus, quod planum est ex *Xenophonte* dum scribit, *lib. 2. rer. Græcar.* Cyrum occidisse *Ant. sibilacem* & *Mureum* filios *Dariæ* sororis *Xerxi*, patris *Darii*, hæc ob causam, quod sibi occurrentes manus intra manicam non contaxerant, quod regi soli fieri soleret. Est enim manica quam manus longior, & cum quis manum intra eam continet, facere omnino nihil potest. Sic & surpauit manum pro potestate *Seneca* poeta, in *Thyeste.*

9 Sciendum tamen est, non omnibus regibus liberam fuisse manus, nec potestatem ex eorum arbitrio solo peadere: sed & gladium quosdam cum aliorum auxilio mouere & exercere, quæ admodum nec vovs, neque absolutus fuit modus reges constituendi. Nam quidam cum potestate limitata imperia & regna a populo accipiebant: quidam absolute, ut obseruatum videbimus apud *Aristotelem*, *lib. 5. Poli. ca. 10. & 11.* Vt in *Lacedæmoniorum* Repub. Rex videbatur constitutus secundum leges: nec enim habebat omnium potestatem, sed cum egrediebatur extra regionē, imperium eorum, quæ ad bellum pertinebāt. Et hæc inquit *Aristoteles*, tamen regia potestas absoluta, quasi auctoritatem belli perpetuam habebat: vitæ autem necisque alicuius non habebat potestatem, nisi dum bellum gerebat. Vt etiā apud antiquos obtinuisse ostendit *Homerus*. Nam *Agamemnon* in cõcionibus male dictis & iurgis vexabatur: sed cum a concione in prælium redierat, occidendi habebat potestatem.

10 Et hæc constituit primam speciem regni. Alterā dixit similem illi, quæ erat tempore heronum: volentium scilicet subditorum, & in determinatis rebus. Dux enim belli & iudex controuerfariū, erat Rex, & dominus caremoniarum erga Deum.

11 Erant t̄ & tres species Regiæ potestatis, quæ dicebatur apud Græcos, apud quos erat frequens *Alymnæcia*, electiua *Tyrannis*, potestas regia data ad tempus, quæ vel ad vitam eius cui daba-

tur, aut alio tempore præfixito, vel rebus gestis finiebatur. Quæ fertur electus a *Mylenis* *Pitachus* aduersus *exules*. *¶ Quarta*, vnius qui dominatur, in ciuitate, ad instar gubernatoris domus, quæ omnes superiores continet, excepta postrema, *Dio. Halic. in 5.* Vt autem idem *Aristoteles* aliam quintam potestatem regiam barbaricam, eam videlicet penes quam est auctoritas regni non omnibus perpetua, quæ vel ex genere, vel ex electione ad regem accedit. Vnde *avτοκρατορικὴ* & arbitrii proprii regnum, & plerum imperium. *Num autem optimum sit, an concedere omnē dominationē, disputat Aristotele præd. lib. 3. Poli. c. 11. & 12.* Cuius generis non erant reges *Spartiarum*, qui non erant sui arbitrii, ut quicquid vellent facerent: sed *S-natus* erat potestas in negotiis ad reprob. pertinentibus, *Dio Halic. lib. 2. antiquit.* Imo licebat cuius magistratum ex *Ephoris* legibus regem in vincula conicere, ut in *Pausania* factum *Amilius Probus* narrat, in *Pausania. vita. & Thucyd. in 1.* Sicque *Plato* scribit, *3. de le.* *Ephorum* potestatem, tanquam frænum iniectum fuisse imperio. Et *Cicero*, *3. de legib. plura de E. horum potestate* *Aristo. lib. 2. Poli. cap. 7.* *Non sine causa*, inquit, *Ephori Lacedæmonii obiecti sunt regibus, nec non apud nos Consulibus Tribuni.* *Carthagine*, quotaianis reges bini creabantur, *Emil. Pro. in vita Hannibal.*

¶ Apud *Thēbas*, præfixitum tempus imperii lege, quæ & 14 capite multabat eum qui diutius imperium retinisset, idem in *Evagrin. Pluta. in Prob. regum, in Poli. & in vita Pelopi. Elia. lib. 13. de var. hifor.* vocabant *Βασταρχiam*. ¶ In nostra Gallia Rex voster *avτοκρατορ* est, & monarcha absolute plene & sui arbitrii, *o. per venerabilem qui fil. sint legit.* quod testatur titulus quo se extornat, *Dei gratia Francorum Rex.* a nemine alio quam a Deo potestatem se accipere ostendens. *ad Roma. c. 13.* Quia vera potestas etiam regum a Deo est. Quod & *Homerus* ostendit, *Ilia. 1.*

*μήτε σὺ πηλείδ' ἴδεν' ἐπιέμενα βασιλῆϊ
Ἄντιβίλῳ ἐπεί ποτ' ἴμοις ἐμμορα τῆμῶς
χρῆσθ' ὅ βασιλεύς ὅτε ζῆν κῆδ' ἴδωται.*

Id est,
*Nō, tu cum Pelide rege velis contendere,
Qua nunquam similem sortitus est honorem
Sceptra Rex, cui q. ppter honorem dedit.*

¶ Eructum idem *Hæmerus*, idem *Ilia. 2.*
*Θυμὸς δὲ μὴ τας ἐσι: διοτοποθῶς βασιλῆϊ.
Τῆμ' εἰ δὲν διὸς ἐσι: πηλείδ' εὐ μῆστια ζῆς.*

Id est,
*Ira magna est a Ioue nutriti regis.
Honor autem ex Ioue est: diligit enim sapiens Iupiter.*

¶ Et paulo post,
*ἐκ ἀγαθῶν πλοκαίρατιν. εἰς κοίραθ' ἔσο,
εἰς βασιλεύς ὅ ἔδωκε κῆδ' ἠμῶν παῖς ἀνυμνοῦντάς
συνπατρῶν τ' ἴδ' ἔθυσσε, ἢνα σπῆσι βασιλεύς.* id est,
*Nō bonum est m' a totum principatus, vnius si princeps,
Vnus Rex, cui dederit filius Saturni obliqua consilia habenti,
Sceptra, & iura, ut ipsi dominetur.*

¶ *Ceterum* t̄ in *Republ. Romanorum*, in potestate principali variat im est, & aliquando maior, aliquando minor: fua c̄ ipsa mutata sepius forma *Reipubl.* Nam ab initio, vrbe condita, *Romulus*, ut scribit *Dionys.* *Halicarnas. in 2.* cum leges, iura & officia Regi, & Senatus, populi que conscriberet, Regi adscripsit munera, ut sacra curaret, & sacrificia & quæ ad placandum Deum per eum gererentur: ut legum & morum patiorum haberet custodiam, de iniuriis grauissimas causas decerneret, Senatim egeret, populum in concionem prouocaret, primus sententiam diceret, quod placibus placuisset ratum haberet: & præterea, summum in bello imperium, quod significat imperium illud merum gladii liberi, quod iurisdictionem non e considerat. Siquidem iam de dicend. iure, de iniuriis, & de aliis locutus erat *Halicarnas.* cum de hoc iure imperii subiicit. Aliud tamen in imperio Consulum, Dictatorum, & Cæsarum postea decretum. De quibus pauca dicamus. De principibus & eorum imperio legitimo & illegitimo, iam etiam dictum est, *lib. 18. Sytagm. cap. 1. & 2.*

De Imperio & potestate Consulum Romanorum. CAP. 15

Lib. 1. Polit. 10. Lib. 2. C. cit. 3. Nouell. Constit. 205.
1 Consules in locum exacti regis Romanorum creati, & in quo dimittunt in illo regis potestas.
Quare Consules & Hippiti dicitur. 2.

- 3 Consules in quotuplici differentia.
- 4 Consules iustitia in iure qui.
- 5 Consulatus maius quam Prætoris imperium. Et qui consulares iudices.
- 6 Exconsules, & exconsularis dignitas.
- 7 Consules aut ordinati, aut suffecti designati, & nu. 11. & 12.
- 8 Consules ex patribus præmum, deinde ex plebeis creati.
- 9 Consules a populo in comitiis creati.
- 10 Consulatum nec potere nec gerere licebat, priusquam quis certos alios magistratus gessisset, & esset ciuis.
- 11 Designatorum Consulatum auctoritas & potestas, & 14.
- 12 Atamumissiones cur Consules initio Consulatus expediti, & numer. 20.
- 13 Massilia Consulibus prohibita largiri.
- 14 Consulatum petebant tantum præsentes, non absentes.
- 15 Consulatum virilis potestas & officia.
- 16 Consulatum diuorum quis honoratior esset.
- 17 Consulatus potestas quando paulatim lapsa est a gradu.
- 18 Rerum publicarum, etates, morbi, interitus, & resolutio.
- 19 Romanorum Respublicæ quomodo variaverit.
- 20 Imperium seu gubernatio vniuersi meliorem quam plerumque.
- 21 Principatum vniuersi que videntur deesse, & solutiones.
- 22 Decurionum civitatum quorundam fastus & insolentia.
- 23 Rex malus vnus melior, quam plures magistratus, imperantes per vices populo.

Regam imperium graue & visum est, & vniuersi dominatio displicuit populo Romano, vt ait Liuius. in 2. Quare exactis regibus & monarchia dominatione loco Regis Consules creati sunt, idem eod. Nos de consulis lib. 18. Syntag. cap. 3. Quibus tamen Regia potestas non est concessa omnino. Nam illud imperium & annuum factum est, & diminutum, factumque cum securibus alligati illis prælati: quia non plena potestatis, nec poterant in caput ciuis Romani animaduertere in ius populi, data tantum potestate in illos coercendi, & in carcerem mittendi, l. 2. §. ex altis deinde regibus, de orig. iur. P. Et extra urbem securi alios percutiendi. Adempta Consulibus ex regio saltu, toga picta, purpurea, & corona aurea tantum, Dio. Halic. in 3. *supra* hunc magistratus siue *apud* dicitur dixit populus seu consules: qui & postea dicti Græcis, quia præcellerent & essent summi magistratus *uocati*: quos oportet ex Senatus consilio, quem admodum mos erat Regibus, decernere, Senatus placita referre ad populum, idem lib. 4. *Liuius* in 2. Erantque in consilio a Senatu capiendi & in statuendo nomen eorum accommodatum. Nam, vt ait Sextus Pompeius Festus, in libris de verb. sig. [Consulas antiqui ponebant non tantum, pro consilium petas, & perconcleris, sed etiam pro iudices, & status.] Et maxime potestas itatuendi in illis que foris gerebantur, quia in urbe reipublicam curam gerebat Senatus; qui tamen in rebus difficilissimis iubeat ipsos Consules videre, ne quid detrimenti reipublice caperet. Hoc & attigit Quintilianus, lib. 1. *Instit. orato.* Loquimur porro hic, de Consulibus in locum Regum subrogatis Romæ primum, non de aliis qui quadam similitudine idiplum nomē habuerunt: quos ne confundamus, cauendum est.

Idque ne fiat, qui sint alii indicabo leniter, & distinguam Consules, in veros, de quibus hic præcipue, & in alios qui similitudine quadam consules dicuntur. Item in alios qui consulares, non Consules appellauerunt. Similitudo consulum hodie nominetentus Romæ vix apparet. Referunt tamen quidam Lucium 3. Sum. Pont. 177. aliquando anno sui pontificatus 4. mente 2. die 18. ab urbe detectum, eo quod Consulatum nomen abolere adhibebatur. Inperatorum & declinantis etiam imperii tempore, vltra Consules annuos, erant Consules codicillares nomine tantum, sed cum dignitate qua donabatur ab Imperatoribus. Vt legimus Clodoneum regem Fræcorum, viro rege Gotthorum Alarico, ab Anastasio Imperatore accepisse Consularem dignitatis codicillos, & Turoni in basilica Beati Martini blathæa vel trabea indurum & chlamyde, impositumque diadema eius vertici, vt ea die facta largitione Consul & Augustus sit nominatus, Greg. Turon. lib. 2. *histo. Franc. cap. 38.* Solebant enim Cæsares, etiam cum libuisset Consulatum gerere, §. *fin. de eo Cons. in athen.* vt auram popularem sub specie Magistratus Democratici captarent, cum tamen imperium ex arbitrio regerent non obstantibus collegis: nihil enim collegæ aut parua gerebant sine Cęaris arbitrio: vt annotatum est in Iulii Cæsaris cum M. Bibulo consulatu. Cum enim omnia voluntate sua gereret Cæsar, quidam petiochum di-

cebant, non Cæsare & Bibulo Coss. sed Iulio, & Cæsare Coss. facti, bis eum scribentes nomine & cognomine, pro duobus Proderuntque de hoc versiculi vulgo.

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est:

Nam Bibulo siens Consule, nil memini, Suet. Tranquil. in Iulio Cæsa. cap. 20.

Nominantur & alicubi in iure Pontificio, Consules iustitiæ, aliqui annui administratores oppidorum seu municipiorum curatores, c. *licet ex suscepto. cap. 10. de fo. compet.* quales etiam dicuntur Cadurci, qui ciuitati singulis annis in principio mensis Maii præficiuntur: Parisiis dicti Eichenini: Tholosa, Capitolini: Burdegala, Iurati, & alibi aliis nominibus. Quibus imperium vel potestas permittitur, iuxta leges municipales a principe comprobata, vt in *magistratus ad municipia. P. magistratus, de iurisd. omn. iudic.*

Consulares & iudices erant alii, quam Consules. Nunquam enim Consules iudices, sed Prætores olim dicti sunt, vt ait Liuius, lib. 3. de cap. 1. quamquam post Prætores introductos maius fuerit Consulibus, quam Prætoris imperium, *Gell. lib. 13. cap. 14. & 15.* Consulares itaque iudices erant, qui aliquando Contules fuerat, vel qui cum Consulati potestate mitterentur. Sic scribit Spartianus. *Elus Sparta. in Adriano.* Adrianum Consulares iudices quatuor per omnem Italiam constituisse. Et ita etiam Consulares a Consulibus, qui in dignitate, seu qui Consulatum gerunt acti, distinxit Vlpianus, in *l. fi. de recept. arbit. P.* Mitis & læpæ in prouincias administrandas Consulares viros legimus, alios tamē quam Consules, quibus imperii Romani summa olim primum delata potestas.

Erant & Exconsules, qui Consularem quidem dignitatem habebant, sed administratione carerent & commodis. Vnde erat & dignitas Exconsularis moderatoris prouinciarum, concessa Fiscis aduocato post biennium, in *l. petitioni. C. de aduocat. diuers. iudicio.* Erat & formula Exconsularitatis, de qua Cassiodorus, in *6. Variar.* Erant & Exconsules, qui desierant esse Contules, vt Expræfecti, Exquæstores dicti: Consulares & viri, qui prouincias Consulares regerent.

Verorum & tamen Consulium, quidam ordinati, & quidam suffecti in locum deficiarium dicebantur: alii designati, scilicet in futurum annum. Creabatur & portio vel ordinabantur Consules primum ex patribus & patriciis solum, non ex plebe: quo factum est, vt creati fuerint Tribuni militum, partim ex plebe, partim ex Patribus cum Consulati potestate, quo tempore plebs contendit cum patribus, & voluit quoque ex suo corpore Consules creare, & patres reculare, *leg. 2. §. deinde cum post aliquot. de orig. iur. P. Liuius* in 4. §. 6. de eor. tribuno. nu. & creat. Vt etiam post multas contentiones necessarium fuit, Tribunum plebis constitutere, qui a plebe eligeretur, qui obsteret imperio consulum. Et ob id hæc ad iniuicem dignitates Consularem, & Tribunatus, maiore inter se contentione ac furore tubregari cœpta a Senatu populoque Romano, vt scribit Appianus Alexandrinus, lib. 1. *tello cœmil.* Deinde lege Licinii Stolonis, ex plebe etiam creati cepti sunt, *Vide Liuium & Feneft. lib. de magistrat. cap. 7. de Soloris iuge hac. Gell. lib. 17. ca. 21. lib. 2. §. deinde cum placuisset. de orig. iur. P.*

Creabantur & Consules a populi suffragiis in comitiis centuriatis auspiciis maioribus. Et primum quidem, exactis regibus, Iunius Brutus qui curam habebat factorum, & ius committenda agendi, congregauit populum, regauitque, iuberet ne exsultare Tarquinium cum vxore eius & liberis: quæ ubi approbata fuit suffragiis ciuium rogatio, Inter regem creauit qui designaret Magistratus populi, qui nominatur Magistratus designandos in locum regum cum comitiis & suffragiis populi, vt recenset Dionysius. *Hæcarn. lib. 4. Antiq. Roman.* Centuriatis quoque comitiis Consules, vt maiores Magistratus rogari, tradit Gellius, *Aul. Gell. lib. 13. c. 13. & 14. Liuius. lib. 8. Decad. 4.*

Lexque & dicta, & multis temporibus seruata nisi per gradus magistratum gestorum, consulatum peti posse, alioquin a tribuno plebis a petitione reiciebantur, vt ex Liuius constat, *Liuius. lib. 2. Dec. 4. ubi. Tribuni plebis. T. Quintianus Flaminium Consulatum.* Et Nam post Quæstura sequebatur & Iulitas, deinde Prætura, postea Consulatus: sed ita vt inter omnes illos Magistratus biennium interesset. Non potuit esse Consul qui ciuis non esset etiam in Latio nauis: donec p. itea & exteri tales facti sunt, a tempore Balbi Corneli maioris, *Plin. lib. 7. histor. nat. c. 44.*

Et ex his forma eligendi pendere videtur, nam tales esse debebant qui petebant Consulatum secundum communem ius, vt gradus

secutibus præcederent: sed per singulos menses alteri adessent duodecim secures, alteri duodecim lictores, & ita vicissim pest mensum secures sibi traderent, *Dio. Halic. in 5.* Quare si in castris essent ambo, non simul imperabant, sed alternis diebus, *Polyb. lib. 3. histor. vide Plur. in Fabio Max.* In rogandis sententiis in Senatu, vt in principio Calendis Ianuarii fuerat institutum, sic toto anno seruabatur, vt colligitur ex Suetonio in Iulio Cæsare, cap. 21.

20 ¶ Fuit ¶ vtriusq; & officium, vt Censorum, examinare manumissiones faciendas seruorum, qui sint, qua de causis, & quomodo libertatem affecti sint, *Dion. Halic. in 5.* Hoc est quod Vlpia. videtur dicere, referuatum esse: Consulibus suo tempore illud, manumittere & consilium manumittere volentibus præbere, *Vip. l. i. de Consulib. P.*

21 ¶ Virgis ¶ vtebantur Romæ, extra & securi iure prisco, sed postea successu temporum, potissimum sub imperio Augustorum, immutata est paulatim auctoritas, & tandem abolita omnino Democratia. Nam consentiente populo in Octauii Augusti imperium, auctoritas declinavit plurimum, quæ sub dictatoribus fuerat pene extincta, quanquam Cæsares huic magistratui quædam honorem haberent in aliquibus, vt insecraretur interim incautus populus, & veluti quibusdam preludiis assueceret se monarchicæ.

22 ¶ Sic ¶ enim fert volubilitas humanæ naturæ, vt quæ nunquam in eodem statu subsistat: quæ ve ex aliis senescentibus, quæ displicere incipiunt, alia noua regeneret: vt quod fuit, atque aliquando displicuerit, placere incipiat, & contra. Respublica in suo statu, & pueritiam & iuuentutem, senectutem, & interitum patiuntur. Reges interdum sibi causam subuersionis regni præparant, vel excessu vel defectu, vel tyrannide, vel nimia indulgentia. Ita & in aliis rebus publicis, quarum sex species habent fere ortus & interitus ex sese causas & successiones, quas explicat his verbis Polybius in 7. *Sex sunt, inquit, politiarum genera. Monarchia, quæ natura constat, neq; tamen quælibet monarchia statim regnum dici debet. sed ea dicitur, quæ subditorum consensu conceditur, & magis pro animi sententia regitur ac gubernatur, quam timore & violentia. Ex monarchia regnum nascitur, ubi vero regitur in mala cogitata, tyrannidem scilicet mutat, versus ex horum destructione Aristocrata, id est, optimiarum gubernatio, prouenit, quæ tamen natura quadam in Oligarchiam mutatur. Cum vero multitudine iniustitiam eorum, qui præsumunt in a pericula uolunt, nascitur Democratia, id est, populi dominatio. Rursus cogente plebis contumelia & iniquitate, temporis successu Ochlocratia insurgit, scilicet que popularis, vt necesse sit redire ad Monarchiam. Et postea, quemadmodum ferro rubigo, ligno vermiculus ac teredines aduersantes, perniciosam adferunt: ut etiam si externa omnia nocumenta effugiant, ab istis tamen quæ cognata habent, absumantur: eo pacto Respublica custodit pro natura ipsius quadam adnascitur & adhæret peculiaris malitia, ut pote regno, Monarchia: Aristocrata: Oligarchia: Democratia, bestialis Ochlocratia, seu seditio plebis. Vt fieri nequeat, quominus cuncta prædicta, aditiam decursu temporum, distoq; iam modo non mutantur.*

23 ¶ Exemplum ¶ cape ex eo, quod nunc in manibus est, vide Romanum regnum superbia vnius in manus cadere Consulibus, a Consulibus in plebis contentionem, in Decemuiros, & in Tribunes: a Tribunibus & Consulibus, in Dictatorem: a Dictatore, in Triumuiratum: ab eo, in seditiones, ab his, in populum: a populo, in Augustum & Monarchiam. ¶ Vt certe vix electio liqueat, quæ sit melior, an vnius an plurium gubernatio. Ceteris tamē paribus, semper Monarchia præstantior & securior habita est apud bene sentientes, *disputat. hanc quæst. Aristot. lib. 3. Polit. c. 11. & 12.* & qui experti fuerunt fautores & varias populi mentes. Hæc enim natura multitudinis est, vt ait *Linus lib. 4. Decad. 3.* vt aut feruiat humiliter, aut superbe dominetur. Vulgus, facta fortunatorum nõ conatur imitari: sed luxum sequendo, suam incontinentiam publice tradit, *Suid. in verb. de alio q. Dominus noster Iesus Christus, qui totius potestatis fons, vnus Deus & homo, hominibus suo loco reliquit in hoc seculo vnitatem potestatis in animam, vnitatem potestatis in corpore & bona. Homini vna tantum regens anima, in mundo hoc visibilium vnus vnus regis in alia Sol. Omnia animantium corpora, vnus caput tantum habent: Apibus & Gruiibus, vnus Dux. Non bene resonant fides vel voces, nisi sit vnus consensus. Perfectum dicitur, quod vnitatem accipit: & quod ab vnitatis suæ compositionis deficit, interitui proximum est, siue res naturales, siue artificiales contempleris. Potentius fortiusq; quod vnus tantum mouetur imperio, nam vbi plures imperant, factiones fiunt, vt variæ sunt hominum sententiæ, & est ad dissentiendum facilis humana fragilitas, eaq; sine discretione vel iniqui-*

sitione eius quod sit, sed affectionis eius qui iubet. Cum plurimum voluntates vni coniunguntur, cessat omnis diffidendi occasio. Et virtus vnita melior & efficacior se ipsa dispersa. Sunt alia quamplura, quæ veram possunt probare hanc sententiam, melius esse vnum imperium quam plurimum in Republica: quæ facile colligi possunt ex oppositione, collatione, contrarietate specierum Rerum publicarum: consideratis causis & rationibus primi imperii hominis, in creatura: patris familias, in familiam, in liberos: & ex successu, & sine omnium Rerum publicarum. Item si adicias, maiorem esse semper debere qui iubeat, minorem qui obtemperet: æquales vero non posse recte sibi imperare. Animaduertere quoq; licebit in Democratia, inuito etiam sed necessitate cogente populo, imperasse vel gessisse Republicanam perpetuo quosdam electos, ex quibus si plures auctoritatem accepissent, nata fuissent atroces seditiones. Etenim imperfecta est omnis semper res, & proinde gubernatio, quæ ad suam vnitatem non petuenerit. Sed hæc prosequi & probare latius otium mihi non est, & potius ad Rhetorem declamationes, quam ad proprietatem ad iudiciorum exitum, pertinere. ¶ Scio ¶ nihilominus his plura obici posse, præcipue principum tyrannidem, exactiones intolerabiles Monarchicæ, crudelitatem, negligentiam & incuriam defensionis populi, & his similia. Sed vnica solutio respondebo, quod scriptum a Matio Maximo, & dictum Traiano ab homunculo, Rempublicam meliorem & tutiorem esse, in qua princeps malus est: ea, in qua sunt amici principis mali, & vbi principes plures mali. Siquidem vnus malus, potest a pluribus bonis corrigi: multi autem mali, nõ possunt ab vno, quamuis bono, vlla ratione superari, *Lamprid. in Alex. Senero.* Et vt ait Dio Cassius lib. 44. *histor.* populi seu Democratia principatus, in Republica speciosum nomen habet: videturque ex legum æqualitate, non plus vni quam alteri tribuere. Verum re ipsa comprobatur, nihil ei cum sua appellatione conuenire. Contra Monarchicæ nomen, auditu difficile: penes vnum tamen summam esse reipublicæ, conducibile omnium maxime est. Facilius enim quilibet vir bonus vnus, quam plures reperitur: vt nullum quis inuenire difficile putet, necesse est fateatur, & plures inueniri difficilius esse. Non est certe putandum, viros aliquos damnales Monarchiam, quod vellent probos semper præfici: sed quia ipsi ambitiosum nimium, & magis sibi quàm aliis desiderarent. Puto hoc experiri quotidie illos qui sub reipub. nomine degunt. Vident enim multa viris indignis ab ambientibus Magistratus committi, vt popularem auram aucupentur, vt probos acta vel vna gubernaculis deturbent, vt que ipsi imperent populi prætextu.

¶ Vidi ¶ alicubi homunciones, ciuitatum Magistratus municipales ambientes, & venales voces eligentium mercari, vt velederent in populati administratione ceteris optimis ciuibus infestis, vel vt prædam ex populo compilarent: vidi & eo decurionatu i a reddi timidos & inflatos, vt vix seipfos qui essent agnosceret: quamuis sicret post annum abundum esse Magistratu. Quid, bene Deus, isti futuri essent, si perpetuam illis Deus donaret Democratiam? Certe tyranni essent quibuscunque, & lapsi peiores. Ex facie enim plebis cum quis repente in honores erigitur, insupportabilis & omnino odiosus efficitur, vt pote qui subita mutatione, velut ebrius honore, cuius indignus erat, quomodo in honore se temperare debeat, nescit. Vt facile in ebriatate quilibet passus merum abunde bibit, cum sciat se iterum caritorem eodem. Cum tamen Princeps & Monarcha perpetuus, omnibus numeris dignitate plenus, rationem confideret, & dignitate fatiatus & affluens eius honoribus, nihil habeat antiquius in animo, si vel mica ei sit salis, quam fungi dignitate, certus quando & quæ voluerit subditis imperare se posse. ¶ Sed ¶ & demum vnus principis graues esse canones, tributa, in dictiones, superindictiones: noue tolerabilis est populo, vnus in glauum pati, quam plurimum auiditatem? Vnus iam locupletatus, amplius non efficit: at si vno locupletato & depulso, vt in Democratia fit, alium & alium aduocet & sufficias, regni ciuitatisque pecuniam breui tempore confument funditus. Recordemur hic quæso, & ita finem facio, apologi lepidissimi *Astopi. de quoscribit Aristot. lib. 2. Rhetor. ad Alex. c. 20.* in causâ Demagori Herinacæ, qui voluit vulpi *muos* esse. Cum enim vulpes in foueam decidisset, fluuio transfuso, ei que longo tempore cum exire non posset, afflicta: muscæ multæ caninæ insedissent, eam transfrens apexit Herinacæ, miserique eius rogauit, si vellet vt ab ea caninas muscæ depelleret: cum que ipsa negasset, causam miratus quærebat. Tum illa, iam inquit, hæc latuæ parum iam sanguinis trahit: quod si has tu excuties,

executies, famelicentes venient aliz, quæ quod mihi sanguinis restat, totum ebibent. Quod etiam in praxi norunt, qui variorum rectorum experientur mutationes.

De Patriatu, & Censoris potestate.

C A P. 16.

Lib. 50. P. tit. 15. Lib. 11. C. tit. 3.
De censib. & censoribus Lib. 11. C. tit. 57.

- 1 Consularis dignitas prima post imperatoriam aliquando.
- 2 Patriatus dignitas secunda post imperatoriam, & summa, quæ nu. 3.
- 4 Patrii tempore Romuli, & postea qui.
- 5 Patrii Romanis quando additi, qui primi creati, & ad quid, ex quo appellati, & nu. 6.
- 7 Censura parvisio.
- 8 Censuram de quibus erat, iurisdictionis seu cognitio, & seq.
- 9 Seniores Censores legebantur.
- 10 Morum emendatio Censuram erat.
- 11 Iudicium de moribus consensum, quale & quando sublatum.
- 12 Celibes censoria nota damnati.
- 13 Sponsam temere repudiasse, censorio iudicio castigatum.
- 14 Viti censoria priuatorum, cur ad Censores pertinebat.
- 15 Conuiniatorum sumptuaria lex abrogata.
- 16 Insinuationes instrumentorum coram Censore. Et quæ alia ad eum relata.
- 17 Familiaritas inopie verita.
- 18 Censuram apud Platonem iurisdictionis.
- 19 Sacrosicorum pretia a Censore curabantur.
- 20 Lusitatio quando fiebat, a Censore.
- 21 Censuram creandorum formula, & censura duratio.
- 22 Censuram collegæ mortuo, alter quare se abdicaret magistratum.
- 23 Vngebantur Magistratus, Censores, & eius scriba, dum auspicabantur Magistratum.
- 24 Censura a potestate Tribuni plebis liberata.
- 25 Censura Magistratus finis, & rationes censoria pœna, nu. 26.
- 27 Morum emendatio nunc fit a magistratibus ordinariis.
- 28 Censores rerum censuram huius temporis.
- 29 Censuram granatus conquiri potest.
- 30 Censuram coloni, & adscripti qui.

Vitante Imperatoriam potestate, Consularis, exactis regibus, prima potiorque in regenda Republica, quamquam consiliis in Consilibus essent Senatus & populus, ad quos negotia decernenda, quæ ipsi exsequerentur, deferrentur. Sub Imperatoribus primum illa in minuta & postea sublata, cœpit ex prima secunda dici dignitas post imperatoriam, ut Iustinianus etiam verbis aliquando eam declarauit, dum adularetur populo, §. penul. de 2. Consul. in aut. Nouel. cons. 105. Verum & ille alibi Patriatus dignitatem in præpulis, secundamque post imperatoriam fecit, in nemini, de Consul. lib. 12. C. ubi gradus magistratum ad hanc dignitatem. Sicut & tempore Græcorum Imperatorum, illa summa post Imperatoriam fuit. Et hæc nō ex successione, sed a principe concedebatur. Sic Carolus Magnus Patrius factus est, antequam fieret Imperator Romanorum ab Adriano summo Pont. c. Adriano, 63. dist. Patrii que tunc temporis Republicæ, ut patres filiis prospiciebat. ¶ Oportendit & autem Cassiodorus, qui & ipse fuit hac dignitate decoratus, formulam Patriatus, & qualis ea fuerit dignitas, & quomodo a principe Patrii honorabantur, Cassiod. lib. 6. P. varior. Honorabantur enim a principe loco patris, quare ea ad depta dignitate soluebantur patrii a patris potestate, l. sanctimus, l. fin. de Consul. lib. 12. C. §. filius familias, quib. mod. ius patr. pot. sol. §. generaliter, tit. cons. que dignit. in Auth. collat. 6. Tit. exi. c. inquit Suidas, namque & noui. Patrius pater communis seu Republicæ.

¶ Quocirca & hæc dignitas, maxime conuenit cum Consulari. Sed & longe alia est a Patriatu prætorum Romanorum, quæ confundit Accursius & eius affecte cum illa dignitate. Nam teste Luito in 1. Patrii dicebantur Senatorii ordinis viri, quiq; essent ab his progeniti. Et alibi eodem lib. 10. Patrios dictos dicit, qui patrem cire auumq; possent, id est, ingenuos. Aliet & Patrii nobiliores & illustres vocati, existituro Romuli, qui cum ordinaret suam Republicam, illustres genere & victores celebres, opibusq; ut tunc feriebant tempora abundantes quibus essent liberi, fecerunt ab obsecris, egenis, & humilibus, & hos vocant patres, alios plebeios, exemplo ab Athenensium Republica sumto, in qua illustriam erat distributa Reipubl. multitudo, in patrios ex illustribus familiis, polientes opibus, penes quos fuit ciuitatis regi-

men: & in ceteros ciues rusticos, quibus nullam erat in Republica suffragium, licet tandem ii quoq; ad Magistratus gerendos admitti sint. Et hoc ipsum pene iisdem verbis explanat Dionysius Halicarnassæus in 2. §. Additi & etiam sunt Consulibus Censores, s. veluti subadiuuæ, primum quidem ad censuram exigendum, cum Consules bellis occupati non sufficerent, & populus Romanus auctus esset, l. 2. §. post deinde cum censuram, de origin. iur. P. ab exactis regibus anno 68. ab vrbe vero condita 311. M. Geganius Macerinus iterum, & T. Quintio Capitolino quintum Coll. Primi; creati Censores, L. Papitius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus. Postea vero illorum potestas ad mores potestata est. Sed audiamus Liniu hęc suis verbis referentem, Lin. in 4. Idem hic annus censuram initium fuit, rei a paruis origine orta, quæ postea tanto incrementum aucta est, ut morum disciplinam, Romanæ penes eam regimen, Senatus equitumq; centurie, decoris dedecorisq; discrimen sub ditione eius magistratus, publicorum ius priuatorumq; locorum, v. s. Eligalia populi Romani, sub nunciisq; arbitrio essent. Factum & hoc docet, quo tempore prædicti Consules docerent ob continuas Consulium militias, aliasque res censuram legitimum annis decem & septem intermissum esset, pluribusq; ob id fieri supremam iniuriam. Et iterum, quando ad mores censendos animum adhibuerint, docet. Censores, inquit, vacui ab operum locandorum cura, propter inopiam ararum, ad mores hominum regendos animum aduertunt, castigandamq; vitia, quæ veluti distinos morbos corpora egra ex selegunt, nata bello erant. ¶ Censores & te appellati sunt. Censio, inquit Sex. Pompeius, libris de verborum significatione, estimatio, unde Censores, Censores dicti, quod rem suam quisq; tanti estimare soluit, quantum illi censuerint. Et censuram censendo agri proprie appellantur, qui & emi & venire ius, cui lib. possunt. Prædia videlicet, quæ essent mancipi, de quibus fieri poterat professio apud ærarium & Censorem, ut ait Cicero in orat. pro Cecinna, Nam agri qui non hoc iure, sed usu tantum tenebantur, censuram censendo non dicebantur, neq; in censuram deferbantur a possessore. Et Varro 4. de ling. Lat. l. censere est, in de verb. sign. P. Censuram ad cuius censuram, id est, arbitrium censetur populus. ¶ Consistat & ex his dupliciter fuisse censuram, rerum seu facultatum, & personarum: & binos fuisse Censores creatos, æqualis tamen & eiusdem potestatis.

¶ De quibus & autem censura fieret, lex duodecim Tabularum apud Ciceronem posita sic indicat. Censores, populi amatores, id est, ætates, soboles familias pecuniasq; censore: vrbis templa, vias, aquas, ararium, veltigalia tuentor. Atque Plutarchus in vita Pauli Emil. Censura maxime omnium magistratum reuerentia, plurimæ potestatis, tum in aliis rebus, tum maxime ad morum emendationem. Nam Seniores e Senatu remouere potest, equitibus equos adimere, ex plebeis ærarios facere, notare infamia, censuram agere, lusitram condere. Censuram itaque fiebat de numero personarum & bonorum, & a tempore quo primum nati erant. Et ita censuram habuit personarum quoque primum Ser. Tullius Rex, Dion. Hal. in 5. & post eum Consules, idem in 9. & Censores, Lin. in 4. & fore alibi in aliis libris, & in epit. eius apud Florum, lib. 13. 14. 16. 18. 19. 20. 40. 42. 46. 47. 48. 54. 56. 59. 60. 63. 98. 115. Et Dionys. Halicarnassæus in fine 11. lib. Censuram necessarium ait legitimum, ex quo numerus militaris ætate hominum cognoscatur, diuitiarumq; magnitudo, pro modo quarum oportebat, unumquemque ad bellum tributa pendere, nullo intra decem & septem censuram condito, a L. Corn. & Q. Fabii consulatu. Ita ut boni quidem viri & utiles, in censuram militumq; essent. Flagitiosissimi vero & prauissimi, sine censuram relinquere, locumq; alium perciperent in quo liceret eis ut vellent vivere. Censuram & notabant in tabulis nomina omnium, ætates, vxores, liberos, locum vbi habitarent, vel in vrbe, vel in agro. Sicuti minutatim rerum numerus, locus, domus, vicini describebatur, l. de ætate, 3. & forma censuram, de censuram, P. Ita enim Seruius Tullius Dion. Hal. in 5. a quo populus Romanus primum relatus est in censuram, digestus in classes, & in curias collegiasq; distribuit, atque eius solertia sic ordinata est Republica. Vt cuncta patrium dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulis referrentur: ac si maxima ciuitas minima domus diligentia contineretur, vti eisdem verbis scribit L. Florus, & alii, Flor. lib. 1. Epit. c. 6. Lin. in 1. Entr. lib. 1. c. 9. ¶ Sextus etiam Pompeius scribit ad officium pertinuisse Censuram ex Tribunitia potestate, ut ex omni ordine optimū quemque curiatum in Senatu legerent: quo factum est, ut qui præteriti essent, & loco moti haberent, essent ignominiosi.

¶ De & moribus quoque personarum cognouisse, & censuram habuisse constat, & ita puniebant inertes, qui incuriosè agrum vi-